

PRIJEDLOG NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA

Za nastavni predmet

BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

(za prvi razred srednjih stručnih škola)

Godišnji fond časova – 105

Nedeljni fond časova - 3

Ciljevi i zadaci

Cilj nastave maternjeg jezika je da kod učenika razvije estetski kriterij za sve ono što je univerzalno vrijedno i dobro i sposobnost za razumijevanje književnih pojava u svetskoj književnoj riznici bez zapostavljanja ili forsiranja pojedinih književnih sadržaja.

Zadaci nastave maternjeg jezika su da:

- Učenici razviju sposobnost za samostalnu interpretaciju i istraživanje književnih djela i nauče da pristupaju stručnoj literaturi o književnosti.

- učenici razlikuju književne pravce, epohe, stilska razdoblja, kao i specifične književne pojave. U oblasti književne hronologije učenici treba da znaju vrijeme, stilske osobine, centre, predstavnike, djela i vrste karakteristične za pojedino razdoblje.

- učenici upoznaju pravila sastavljanja i stiliziranja tekstova.

- da se kod učenika razvije ljubav prema maternjem jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra;

- da se kod učenika podstakne želja za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom svog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturnan odnos prema drugim jezicima i narodima.

SADRŽAJI PROGRAMA

I Knjževnost i lektira 57

Teorija književnosti 14

Pojam i naziv književnosti; književnost kao umjetnost; književnost i druge umjetnosti; usmena i pisana književnost; uloga književne umjetnosti u društvu; književnost i proučavanja književnosti: teorija, istorija i književna kritika.

1. Vrste umjetnosti
2. Književnost kao umjetnost riječi
3. Nauka i književnost
4. Književni rodovi i vrste (osnovni pojmovi)
5. Književnoumjetnički tekst, Musa Ćazim Ćatić (izbor)
6. Struktura umjetničkog teksta (izbor)

7. Pripovjedački umjetnički tekst (izbor)
8. Poezija i stvarnost (izbor)
9. Pjesnik, njegov svijet i jezik (izbor)
10. Pripovjedač i pripovijedanje (izbor)
11. Svete knjige: Kur'an, Biblija...

Književnostilske formacije

Antička književnost 15+1

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobnostima antičke grčke i rimske književnosti

1. Uvod u antičku književnost

2. Mitska osnova antičke književnosti – najpoznatiji grčki mitovi
3. Odlike i podjela epske poezije
4. Homer: „Ilijada“ (odlomak)
5. Homer: „Odiseja“ (odlomak“
6. Odlike i podjela lirike
7. Sapfo (izbor), Alkej (izbor)
8. Pindar (izbor), Anakreont (izbor)
9. Odlike i vrste drame
10. Sofokle: „Antigona“
11. Eshil: „Okovani Prometej“ (izbor)
12. Aristofan: „Ptice“ (odlomak)
13. **Odlike i predstavnici rimske književnosti**
14. Vergilije: „Eneida“ (odlomak)
15. Ovidije (izbor), Katul (izbor)
16. Tibul (izbor), 20. Horacije (izbor)
17. Plaut: „Tvrđica“ (odlomak)

Stara književnost istočnih naroda 9+1

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobnostima književnosti starog vijeka i arapskoj i persijskoj književnosti

1. „Ep o Gilgamešu“
2. Firdusi: „Šahnama“, (odlomak „Rustem i Surhab“)
3. „Hiljadu i jedna noć“ (izbor)
4. **Klasici arapske i persijske književnosti** (uvod)
5. Hajjam: „Rubaije“
6. Rumi: „Mesneviya“

7. Hafiz: „Divan“
8. Sadi: „Dulistan“

Narodna (usmena) književnost 9+1

Poetika usmene književnosti, intenzivnost kolektivnih osjećanja i mišljenja. Proces oblikovanja usmenih tvorevina. Usmeni stvaralac kao predstavnik svoje sredine. Odnos: stvaralac – djelo – slušaoci; identifikovanje slušaoca sa kazivačem; odgoj usmenim putem, pjevač kao čuvar društvenog, moralnog i nacionalnog identiteta. Istorijsko predanje.

Tipologija jednostavnih usmenih oblika. Trajnost vrsta usmene književnosti, njihova osnovna obilježja i razlike u funkciji. Tematski krugovi epske poezije. Junaci kao vaspitni uzori svoje sredine. Narodna poezija kao usmena historija višeg reda u formiranju i trajanju historijske svijesti – sa širim izborom usmene poezije i proze.

1. Epska pjesma: „Budalina Tale“
2. Epska pjesma, Avdo Međedović: „Ženidba Smailagić Meha“
3. Epska pjesma: „Đerzelez Alija, carev mejdandžija“
4. Lirska pjesma: iz antologije Saita Orahovca: „Stare narodne pjesme Bošnjaka“ (izbor)
5. Lirsko-epske vrste
6. „Hasanaginica“
7. „Smrt Omera i Mejrime“
8. Usmena proza (narodna pripovjetka, bajka i basna) - Aiša Softić: „Usmena proza Bošnjaka“, (basne, bajke, novele, šaljive ptiče i anegdote)
9. Poslovice i izreke - Ismet Rebronja, Medisa Kolaković: „Budi nešto, da ne budeš ništa“, (antologija bošnjačkih izrečica iz Sandžaka)

Srednjovjekovna književnost 6+1

Počeci slavenske pismenosti. Najstarija slavenska pisma; najstariji spomenici južnoslavenske kulture.

1. Odlike i vrste srednjovjekovne evropske književnosti
2. Počeci slavenske pismenosti, južnoslavenska srednjovjekovna literatura
3. Bosanska srednjovjekovna književnost

4. Zapisi sa stećaka
5. Povelja Kulina-bana
6. Ostale književne vrste

II Jezik (48 časova, 44+4)

Standardizacija jezika 4

Jezička standardizacija. Bosanski književni jezik. Književnojezičke varijante. Nestandardni jezički varijeteti.

- Zavičajni govor i književni jezik
- Riječi iz mog zavičaja (lokalna leksika – sakupljanje i pravljenje rječnika lokalne leksike)

1. Jezik kao sredstvo sporazumijevanja
2. Jezici u svijetu
3. Jezička norma i standardizacija
4. Jezik i njegova struktura

Fonetika i fonologija 6+1

Jezik kao sistem znakova. Fonetika i fonologija. Glasovi i foneme. Slog. Morfologija. Riječi i morfeme. Vrste morfema. Tvorba morfema. Morfofonološke alternacije i njihova uloga u promjeni i tvorbi riječi.

1. Fonetsko – fonološki nivo
2. Nastanak i dioba glasova
3. Jednačenje suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe
4. Gubljenje suglasnika i palatalizacije
5. Jotovanje
6. Alternacije ije/ je/ i/e

Ortoepija i ortografija 3

Akcentatski sistem bosanskog književnog jezika (i njegovo obilježavanje). Služenje riječnikom za utvrđivanje pravilnog akcenta.

1. Ortoepija i ortografija
2. Akcentat i postakcentatske dužine
3. Akcentatske vježbe

Pravopis 13+1

Osnovni principi pravopisa bosanskog književnog jezika. Pravopisi i pravopisni priručnici.

1. Pravopisne odredbe pisanja **h i j**
2. Pravopisne odredbe pisanja **č,ć,dž i đ**
3. Pravopisni znaci
4. Tačka
5. Zarez
6. Tačka – zarez
7. Upitnik
8. Uzvičnik
9. Tri tačke
10. Pisanje velikog i malog slova
11. Sastavljeno i rastavljeno pisanje
12. Apostrof, crta, crtica
13. Dvotačka, geminacija i kosa crta
14. Navodnici i polunavodnici

Historija jezika 1+1

1. Historija jezika do kraja 15. stoljeća

Jezik u upotrebi 17+1

Artikulacija glasova, jačina, visina, boja glasa. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova. Korišćenje zvučnih zapisa u podsticanju, procjeni i snimanju izražajnog čitanja, kazivanja i recitovanja. Stilske vježbe. Domaći pismeni zadaci.

1. Tipovi vezanog teksta

2. Domaće pismene vježbe
3. Izrada pismenog zadatka
4. Govorne vježbe
5. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih prozih i dijaloških tekstova
6. Rečenica kao komunikaciona i gramatička jedinica
7. Lančana i paralelna veza rečenica u tekstu
8. Morfemsko – morfološki nivo

Način ostvarivanja programa

Budući da u odgojno – obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu, njegovanje jezika je od najvećeg značaja u razvoju kulture jednog naroda. Kao nastavni predmet jezik se, s toga, ne proučava da bi sam sebi bio svrha, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju i obrazovnom procesu učenika.

Nastavom bosanskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe, ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija opet, omogućava da pristupe nacionalnoj i svjetskoj kulturi putem govorne i pisane riječi.

Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturnan odnos prema drugim jezicima i narodima.

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misaone, osećajne, funkcionalne i estetske momente jer je jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje, nužno za spoznaju jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje, koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. prepoznavanje logičkog sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavještajnog plana rečenice). Sve to nužno uključuje stjecanje znanja o jeziku uopće, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje u okviru našeg standardnog jezika zauzima, nesumnjivo, važnu ulogu. Konkretan doprinos jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukom

značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima nastave našeg predmeta je i to da se učenici, u određenoj mjeri, upoznaju sa svim oblicima našeg jezika.

Učenike valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilstici (poetska i lingvistička stilstika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništva).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi su u funkciji pouzdanog jezičkog ispoljavanja. Zato punu praktičnu prikladnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd. Programskim sadržajima iz područja jezika u upotrebi, omogućeno je da se integrirano pristupi jezičkim i književnim sadržajima, da se uspostavi korelacija. Osnov ove korelacije je vezani tekst.

Ove vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti, te da budu govornici, slušaoci, čitaoci i kreativci na polju pisane riječi.

S obzirom na mnoštvo autora i naslova, u želji da se učenicima olakša stjecanje znanja, predlažemo jezgrovite panoramne preglede pojedinih književnih razdoblja i njihovih predstavnika, gdje god je to opravdano, da bi ostalo vremena za velike pisce i značajne teme općenito.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.